

דף לח

פ. מה דין נזקי שור שבין ישראל לכותי?

שור של ישראל שנגח שור של כותי – פטור. ושל כותי שנגח שור של ישראל, לתנא קמא דברייתא וכן הוא סתמא דברייתא בסנהדרין פה: ע"ש בתוס' – תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם, ולדברי רבי מאיר בין תם בין מועד משלם נזק שלם. ופירשו בגמרא שהכותים גרי אמת הם אלא שקנס רבי מאיר בממונם שלא יטמעו בהם (ואף ת"ק קנס, שלכך שור של ישראל שנגח של כותי פטור, אלא שר"מ קנס יותר [כדי שלא יטמעו בהם], ששור תם שלהם שהזיק שור של ישראל – חייב נזק שלם, כנכרים. ראשונים). [ודוקא כאן קנס, אבל לענין אונס ומפתה את הכותית לא קנס לפטור – כדי שלא יהא חוטא נשכר]. מסתבר שהלכה כחכמים, ששור של כותי שנגח של ישראל – תם משלם חצי נזק (רא"ה. וכ"פ ביש"ש). אלא שלמעשה גזרו עליהם בזמן מאוחר יותר, להיותם כגויים גמורים (ע' חולין ו), ולפי"ו נראה שמשלם נזק שלם (וכן מבואר בפסקי הרא"ו).

דף לט

פא. מה הדין במקרים הבאים?

- א. שור של פקח שנגח שור של חרש שוטה וקטן.
 - ב. שור של חרש שוטה וקטן שנגח.
 - ג. שור של חש"ו שהועד ולאחר מכן נתפקח החרש נשתפה השוטה והגדיל הקטן.
 - ד. שור שהלכו בעליו למדינת הים, ונגח.
- א. שור של פקח שנגח שור של חרש שוטה וקטן – חייב.

ב. תנן, שור של חש"ו שנגח – פטור. ועוד שנינו: בית דין מעמידים להם אפוטרופוס ומעידים להם בפני אפוטרופוס. והקשו רישא לסיפא, ופירש רבא (ברי"ד: רבה) שסובר תנא דמתניתין אין מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו. (רש"י נימק משום שאין גובים ממטלטלי יתומים. והתוס' פירשו כיון שחסה תורה על הבעלים שלא ישלם נזק שלם בתם, חסו חכמים על היתומים שלא להעמיד להם אפוטרופוס לחייב בתם. וע"ע טעמים נוספים בראשונים). אלא שאם הוחזק נגחן מעמידים להם אפוטרופוס ומעידים בפניו לעשותו מועד שאם חזר ונגח משלם מעלייה. [ואע"פ שאין נזקקים לנכסי יתומים קטנים אלא אם כן רבית אוכלת בהם וכד' – אמר רבא שמזיק שונה].

א. בלא אפוטרופוס אין העדאה לחרש שוטה וקטן. וגם כאשר נגח שלש פעמים ברשות היתומים, לא יעשה מועד עד שיחזור ויגח שלש פעמים ברשות האפוטרופוס – לדעת האומר רשות משנה (עפ"י תוס' ועוד).

ויש שכתבו שלדעת האומר 'ליעודי גברא' נעשה מועד כל שהעידו בפני האפוטרופוס על שלש נגיחות שהיו מקודם (עפ"י רבנו יהונתן תור"פ ומאירי).

ב. צריך מינוי מיוחד של אפוטרופוס ע"י בית דין על הדבר הזה, ואין די באפוטרופוס הממונה על שאר עניני היתומים (רש"ל).

נחלקו רבי יוחנן ורבי יוסי בר חנינא האם משלמים מעליית יתומים [שאם נחייב את האפוטרופוס – יימנעו ולא יעשו אפוטרופוסין], או מעליית האפוטרופוס, וחוזרים ונפרעים מן היתומים לכשיגדלו.

א. הרמב"ן (גטין נב:) והרא"ש נקטו שאפילו פשע ולא שמר כלל – חוזר ונפרע מהיתומים. ואילו דעת הנמוקי-יוסף שרק אם בירר ששמר שמירה פחותה חוזר ונפרע מהם.
 ב. ר"ח ורמב"ן (גטין נב:) ורשב"א והרב הברצלוני ובעל ההשלמה ורי"א"ז פסקו כרבי יוחנן שמשלמים מהיתומים. וכן הסכים הרא"ש – מפני שרבי יוחנן רבו של רבי יוסי בר חנינא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. וכן יש בתשובות מהגאונים.

ואילו הרמב"ם (נזקי ממון וד) ורמ"ה פסקו כרבי יוסי בר חנינא שהרי קראוהו 'דיינא ונחית לעומקא דדינא'. וגם רבא חיזר לתרץ דבריו. וכן דעת בעל היראים (השלם תנו). וכן נקט מהרש"ל.

והר"מ מסרקסטא (מ). צדד לומר שחצי נזק ישתלם מגוף השור, שאינו עדיף משור תם המשתלם מגופו אעפ"י שהוא של יתומים, וחצי נזק האחר ישלם האפוטרופוס משלו ולכשיגדלו היתומים ידון עמהם. וצ"ע.

אמרו בגמרא שנידון זה, האם מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו – היא מחלוקת תנאים בברייתא; יהודה בן נקוסא אמר סומכוס: הרי הוא בתמימותו. כלומר אין מעמידים לתם לגבות מגופו. וחכמים אומרים: מעמידים.

א. יש אומרים הלכה כחכמים, שמעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו (רמב"ם ו,ד; ר"מ מסרקסטא מ); נמוקי יוסף. וכן הסכים רש"ל. ויש אומרים שהלכה כסומכוס, שכן העמיד רבא את משנתנו (אור זרוע רי"ד ורי"א). וכן משמע ברא"ש ובהשגות הראב"ד. וע' גם בשיטה מ. (ד"ה תנו) שכן מורה לשון הברייתא הסתמית).

ב. לדעת האומר מעמידים אפוטרופוס לגבות מגופו, גם אם העמידו אפוטרופוס קודם שהזיק, כגון שניכר שטבעו לייגח – משלמים חצי נזק (עפ"י ראב"ד. וע' באו"ש ו,ג) שצדד על פי דיוק לשון הרמב"ם להצריך העדאה מוקדמת בפני האפוטרופוס ובלא"ה אינו חייב. ובאבן האזל נסתפק אם יש העדאה בלא נגיחה אצל האפוטרופוס).

ג. בזמן הזה שאין לנו העדאה ואין גובים נזקי שור, אם השור נגח ואין היתומים צריכים לו לחרישה – האפוטרופוס מוכרו. ואם צריכים לו – האפוטרופוס צריך לשמרו. ואם פשע בשמירתו ותפס הניזק משלו או תפס את השור – אין מוציאים מידו. ואם לא פשע האפוטרופוס ותפס הניזק השור או ממון אחר של היתומים – אין מוציאים מידו עד שישלם האפוטרופוס חצי נזק (רש"ל. צ"ב מדוע מועילה תפיסת השור כשפשע האפוטרופוס. ובפרט לדעת הנמו"י שכשפשע אין היתומים חייבים לאפוטרופוס אף לכשיגדלו. ושמא שור תם שאני שוכה בגופו הגם שאין חובת תשלומין על הגברא. והרי אילולא 'רעה' הו"א שאפילו שור הפקר לא מועילה בו זכיית אחרים לאחר שהזיק כדלעיל יג).

שור מועד של חש"ו שנגח, לדברי רבי יהודה שצד תמות במקומה עומדת, הרי שאם אין מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו – משלם רק חצי נזק של מועדות (וכן פירש אביי דברי רבי יעקב). ואם מעמידים אפוטרופוס לגבות מגופו – משלם נזק שלם (אביי אליבא דרבי יהודה). ואם שמר שמירה המספקת למועד ולא לתם [כגון שמירה פחותה לרבי יהודה] – משלם חצי נזק של תמות בלבד (כן מפרש רבא דברי רבי יעקב).

להלכה, יש אומרים צד תמות במקומה עומדת (כ"מ ברא"ש בסוף הפרק). ויש אומרים אינה עומדת (מאירי).

ג. שור מועד של חרש שוטה וקטן, אם נתפקח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן – אמר רבי מאיר: חזר

לתמותו עד שיעידו בו בפני הבעלים. וכן אמר בברייתא יהודה בן נקוסא אמר סומכוס (תלמיד ר"מ). רבי יוסי אומר: הרי הוא בחזקתו. מחלוקתם היא האם הרשות (שנשתנתה כשיצא מידי אפוטרופוס ונכנס לרשות בעלים) משנה (את העדאתו) אם לאו. [רבינא מ]. פירש שבזה נחלקו רבי יהודה ורבי יעקב; רבי יהודה סבר הריהו בחזקתו ורבי יעקב סבר רשות משנה].

רבי מאיר ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי, הלכך להלכה רשות אינה משנה (רי"ד ורי"א"ז ואור זרוע ונמוקי יוסף ורש"ל). והמאירי פסק רשות משנה.

והרמב"ם (ו,י) פסק שרשות אפוטרופוס ושומר אינה משנה, אבל נתן השור במתנה או מכרו – משנה. ויש אומרים (מובא במאירי. וכן דעת הרא"ה מ): להפך; באפוטרופוס וכד' הרשות משנה, שאומרים בעליו: לאו כל כמיניה של זה לייעד את שורנו. משא"כ נתן ומכר לאחר אין הרשות משנה (וע' גם ברשב"א מ: שלרוב אין רשות משנה ורק כשהועד בבית שואל, ושואל אף אפוטרופוס, כשהורר לבעליו הוא תם).

ד. שור שהלכו בעליו למדינת הים, משמע בברייתא שדינו כדין שור של חרש שוטה וקטן שמעמידים להם אפוטרופוס (וכן מפורש במאירי ועוד. וע"ע להלן). ותלוי במחלוקת התנאים האם מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו אם לאו (שהואיל ואין להם בעלים גמורים אלא על ידי תקנת בית דין בהעמדת אפוטרופוס – הקלו בו חכמים. תוס').

א. אף בזה האפוטרופוס משלם משלו [לרבי יוסי בר חנינא] עד שיחזרו בעליו (רש"ל).

ב. בלא העמדת אפוטרופוס אין גובים, שאף התם אין מעידים בו לשלם חצי נזק אלא בפני הבעלים (פסקי הרי"ד. וכ"מ ברמב"ם ו,ג. וע' גם בשיטמ"ק מ. בשם הר"מ מסרקסא).

דף מ

פב. שור שהרג אדם; –

א. כיצד שמים תשלומי כופר? האם הם כפרה או ממון?

ב. האם אפוטרופוס משלם את הכופר?

ג. שור של שותפים, כיצד משלמים כופר?

ד. האם ממשכנים על תשלומי כופר?

א. אם כפר יושת עליו, ונתן פדיון נפשו – דמי ניזוק. רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר: דמי מזויק. ואמר רב פפא: הכל סוברים כופר – כפרה, רק נחלקו אם בניזוק שמים אותו (כ'שיתה' האמורה בדמי ולדות) או במזויק (פדיון נפשו). [סברת רב חסדא בתחילה היתה שיתכן שנחלקו אם כופר כפרה או ממון. ומסתבר שהלכה כרב פפא (רא"ה. ומשמע שגם לפי האמת ישנה דעה שכופרא ממונא. וכ"מ במפרשים ריש מכות. ואולם בתור"פ להלן מג: כתב שלמסקנא לכו"ע כופרא כפרה)].

הלכה כרבים, שכופר – דמי ניזוק (רמב"ם נזיקי ממון י,ד יא,א; רי"ד ורי"א"ז. וכן נקט רש"י (ב:) בפירוש פשט הפסוק).

הראב"ד בחדושו (מב: מג.) צדד שמשלם דמי ניזוק לפי הקצבה האמורה בפרשת ערכים. והרשב"א הקשה על כך מלשון הברייתא.